

Aanbevelingen van het Interfederaal Centrum voor gelijke kansen en bestrijding van discriminatie en racisme inzake de rechten van personen met een handicap

Ter attentie van minister Liesbeth HOMANS

**Viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van
Binnenlands Bestuur, Inburgering, Wonen, Gelijke Kansen en
armoedebestrijding**

April 2015

Inhoud

Bijlagen	2
1) Inleiding	3
2) Transversale aanbevelingen	3
Gecoördineerd beleid.....	3
Beleidsparticipatie volgens het principe ‘Nothing about us without us’	4
Sensibilisering.....	4
Statistieken en dataverzameling	5
3) Specifieke aanbevelingen	5
Toegankelijkheid	5
Ondersteuning inzake wonen en participeren aan de maatschappij	6
Toegang tot aangepaste huisvesting	7
Onderwijs	8
Werk en werkgelegenheid	9

Bijlagen

‘Slotopmerkingen betreffende het initiële verslag van België’, Comité voor de rechten van personen met een handicap

Brief betreffende ‘Vlaamse beleidsparticipatiestructuur voor personen met een handicap’, 13/10/2014

1) Inleiding

In wat volgt geeft het Interfederaal Centrum voor gelijke kansen en bestrijding van discriminatie en racisme (hierna Centrum) in zijn hoedanigheid van onafhankelijk mechanisme ter promotie, bescherming en opvolging van de implementatie van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met handicap een overzicht van zijn specifieke aanbevelingen met betrekking tot handicap op Vlaams niveau. In het kader van een transversaal gelijkemansperspectief in alle Vlaamse beleidsdomeinen, voegt het Centrum hierbij ook een aantal beleidsspecifieke aanbevelingen inzake mobiliteit, welzijn, onderwijs en werk waarbij volgens ons een stimulerende rol weggelegd is voor de minister van Gelijke Kansen in de implementatie van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.

Het Centrum verwijst hierbij naar de relevante "[concluding observations](#)"¹ van het VN-Comité inzake de rechten van personen met een handicap in het kader van de beoordeling van België, en naar de genomen engagementen in de Beleidsnota Gelijke Kansen 2014-2019.

2) Transversale aanbevelingen

Gecoördineerd beleid

Het Comité beveelt de Verdragspartij aan om een harmoniseringsproces op te starten teneinde zijn volledige nationale wetgeving aan te passen aan de verplichtingen van het Verdrag, om een plan met betrekking tot personen met een handicap goed te keuren en uit te voeren en om de volwaardige participatie van personen met een handicap en de organisaties die hen vertegenwoordigen in deze processen te garanderen. (III.A.6, p. 2).

Het Centrum verwelkomt het genomen engagement in de beleidsnota om te streven naar de naleving van de principes van het VN-Verdrag door deze te implementeren in de Vlaamse rechtsorde, door de uitbreiding van het functionele en transversale gelijkemansbeleid en door de vernieuwing in het zorgbeleid ten aanzien van personen met een handicap (3.2 p.14), alsook door werk te maken van een sterk, gecoördineerd en gedifferentieerd gelijkemansbeleid.

In het licht van het algemene engagement met betrekking tot een functioneel en transversaal gelijkemansbeleid, en in navolging van de aanbeveling van het VN-Comité, moedigt het Centrum aan om samen met alle bevoegdheidsniveaus een overkoepelend strategisch **actieplan handicap** op te stellen ter implementatie van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Dit plan voorziet enerzijds een evaluatie en indien nodig aanpassing van bestaande wet- en regelgeving die mogelijk een impact heeft op de situatie van personen met een handicap, en voorziet anderzijds een systematische toetsing van nieuwe regelgeving, hetzij handicapspecifiek, hetzij meer algemeen aan de principes van het VN-Verdrag.

Dit plan moet een gecoördineerd beleid bevorderen dat ten volle rekening houdt met de handicapdimensie, en dit zowel bij de ontwikkeling als bij de uitvoering ervan (**handistreaming**).

---

¹ Zie document als bijlage 'Slotopmerkingen betreffende het initiële verslag van België', Comité voor de rechten van personen met een handicap.

In deze context streven de overheden naar het gebruik van een **gemeenschappelijke definitie** van handicap gebaseerd op het **sociale model van handicap** zoals voorzien in het VN-Verdrag² en dit op elk bevoegdheidsniveau.

Ten slotte, gezien de opsplitsing van de bevoegdheden inzake handicap en om te verzekeren dat er **een efficiënt en gecoördineerd beleid** gevoerd wordt, dringt het Centrum aan op een interministeriële conferentie rond het thema handicap die regelmatig samenkomt.

Het Centrum stelt zijn expertise graag ter beschikking bij het uitwerken van dit actieplan handicap en bij de organisatie van de interministeriële conferentie rond het thema handicap.

Beleidsparticipatie volgens het principe ‘Nothing about us without us’

Het Comité verzoekt de Verdragspartij met aandrang om, in overleg met de representatieve organisaties van personen met een handicap, een handicapbenadering aan te nemen die gericht is op de mensenrechten en die in overeenstemming is met het Verdrag (III.A.8, p. 2).

Het Comité verzoekt de Verdragspartij met aandrang om adviesraden op te richten in alle deelgebieden en om hen voldoende middelen toe te kennen. Deze adviesraden zouden nauw betrokken moeten worden bij de ontwikkeling en de uitvoering van de wetgeving van het beleid en bij de opvolging van de realisaties. (III.A.10, p. 2).

Om een gedragen, effectief en efficiënt beleid inzake handicap te verzekeren, is een **systematische consultatie en participatie van personen met een handicap** bij het opstellen en implementeren van wetgeving en beleid dat hen aanbelangt volgens het principe ‘*Nothing about us without us*’ noodzakelijk. Het Centrum verwijst hierbij naar zijn eerdere schrijven over de oprichting van een structureel en transversaal Vlaams adviesorgaan inzake handicap dat rekening houdt met de bepalingen van het VN-Verdrag, en dat gedragen wordt door alle relevante stakeholders (zie bijlage).

Sensibilisering

Het Comité beveelt de Verdragspartij aan om een nationale strategie uit te werken inzake bewustmaking rond de inhoud van het Verdrag. Het Comité beveelt de Verdragspartij aan om toegankelijke informatie- en bewustmakingscampagnes te organiseren over de rechten van personen met een handicap en naar het grote publiek toe een positief beeld uit te dragen van personen met een handicap en de bijdrage die ze leveren aan de maatschappij, en dat alles in nauw overleg en met de actieve medewerking van de representatieve organisaties van personen met een handicap wat de uitwerking, uitvoering, monitoring en evaluatie ervan betreft (III.B.18, p. 3).

In de beleidsnota wordt gesteld dat de Vlaamse overheid inzet op het doorbreken van stereotiepe beeldvorming o.a. rond handicap (VI.1, p. 17).

Het Centrum stelt vast dat personen met een handicap nog onvoldoende op de hoogte zijn van het bestaan van het VN-Verdrag, en van de principes en rechten die hierin opgenomen zijn. Dit geldt evenzeer voor het grote publiek en voor actoren binnen de verschillende

---

² Het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap stelt in artikel 1 “Personen met een handicap omvat personen met langdurige fysieke, mentale, intellectuele of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, effectief en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving.”

maatschappelijke domeinen zoals tewerkstelling, onderwijs, gezondheidszorg,... Vaak wordt nog uitgegaan van een weinig emancipatorische visie en van het medische model van handicap.

Zoals in de beleidsnota terecht wordt aangehaald, speelt de media hierin een belangrijke rol (1.2 p.18). Er worden vaak nog ouderwetse en denigrerende benamingen gebruikt voor personen met een handicap, en personen met een handicap komen nog te weinig aan bod in de media als het niet om het thema handicap gaat.

Het Centrum beveelt aan om meer in te zetten op de bevordering van bewustwording rond de principes en rechten van het VN-Verdrag, en dit zowel voor personen met een handicap, het grote publiek, als specifiek voor de verschillende beleidsdomeinen. Daarnaast is bewustwording van media-actoren en het verhogen van de participatie en zichtbaarheid van personen met een handicap in de media noodzakelijk.

Statistieken en dataverzameling

Het Comité beveelt de Verdragspartij aan om systematisch gegevens die zijn uitgesplitst naar geslacht, leeftijd en handicap te verzamelen, te analyseren en te verspreiden, de capaciteiten ter zake verder te versterken en geslachtsindicatoren uit te werken, met het oog op de uitwerking van wetgeving, ter ondersteuning van de besluitvorming en ter versterking van de institutionele capaciteiten die nodig zijn voor de opvolging van de vooruitgang die wordt geboekt in de uitvoering van de verschillende bepalingen van het Verdrag en voor de opmaak van verslagen die daarop betrekking hebben (III.C.43, p.7-8).

Zoals ook in de beleidsnota wordt opgemerkt, is er tot op heden weinig onderzoek en gecoördineerd cijfermateriaal met betrekking tot personen met een handicap en hun maatschappelijke participatie beschikbaar (3.3 p. 14).

Het Centrum heeft in zijn parallel rapport aanbevolen om een programma op te zetten waarbij zowel de federale staat, als de gemeenschappen en de gewesten betrokken zijn. Dit programma zou een verbetering van de kwaliteit en de kwantiteit van de beschikbare gegevens over handicap moeten beogen, en een methodologie gebruiken waardoor administratieve databanken en de gegevens die voortvloeien uit verscheidene onderzoeken kunnen worden gecombineerd.

Deze data moeten mee het uitgangspunt vormen voor beleidsontwikkeling en evaluatie, en zijn ook noodzakelijk voor de monitoring van de implementatie van het VN-Verdrag.

3) Specifieke aanbevelingen

Toegankelijkheid

Het Comité beveelt de Verdragspartij aan om te voorzien in een juridisch kader met duidelijke en verplichte doelstellingen op het vlak van toegankelijkheid, waaronder de toegankelijkheid van gebouwen, wegen en vervoer, diensten en informatie- en communicatietechnologieën. Dat juridisch kader moet voorzien in de monitoring van de toegankelijkheid, in een concrete kalender voor die monitoring en in de evaluatie van de veranderingen die geleidelijk aan worden aangebracht aan de infrastructuren in kwestie. In het juridisch kader moeten ook sancties worden geïntegreerd die worden toegepast ingeval de bepalingen niet worden nageleefd (III.B.22, p. 4).

Op dat vlak beveelt het Comité de Verdragspartij aan om een coherente strategie inzake toegankelijkheid uit te werken, met een nationaal plan en duidelijk becijferde doelstellingen op korte, middellange en lange termijn (III.B.22, p. 4).

Om tot daadwerkelijke maatschappelijke participatie van personen met een handicap te komen moet er verder ingezet worden op de toegankelijkheid van verschillende maatschappelijke domeinen en dit zowel op niveau van diensten, infrastructuur, openbaar vervoer en communicatie. Het Centrum stelt tot zijn tevredenheid vast dat er in dit opzicht verschillende engagementen in de beleidsnota onder de operationele doelstelling Toegankelijkheid genomen worden (2.2 p. 22).

Om tot volwaardige maatschappelijke participatie te komen is toegankelijk openbaar vervoer een basisvoorwaarde. De laatste jaren werden aanzienlijke inspanningen geleverd ter verbetering van de toegankelijkheid van de dienstverlening van De Lijn. Toch blijven deze investeringen te beperkt en zijn hun effecten onvoldoende voelbaar voor personen met een beperkte mobiliteit die in hun dagelijkse verplaatsingen met heel wat obstakels geconfronteerd blijven.

In overeenstemming met de aanbevelingen rond toegankelijkheid van het VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap, moet de Vlaamse overheid De Lijn streng aanmoedigen om een ambitieus toegankelijkheidsbeleid te ontwikkelen voor zijn netwerk, met een specifiek stappenplan gericht op het realiseren van een autonome toegang tot de verschillende vervoersmogelijkheden. Dit beleid moet ontwikkeld worden op basis van een actieve dialoog met personen met een handicap, verenigingen die hen vertegenwoordigen en experts inzake toegankelijkheid. Om het welslagen van integraal toegankelijke openbare mobiliteit te garanderen moeten ook de nodige middelen voorzien worden.

In dit kader is het recente afschaffen van sommige belbussen van De Lijn, zonder dat er al een evenwaardig alternatief op poten is gezet, onaanvaardbaar. Het betekent een stap achteruit voor de volwaardige deelname van mensen met een handicap aan de maatschappij. Dat kan niet de bedoeling zijn van een regering die zich geëngageerd heeft om het VN-Verdrag uit te voeren. Veel personen met een handicap rekenden op de belbus om naar hun werkstage, om naar de voetbal, ... te gaan en zien hun vervoer afgeschaft. Ze kunnen een beroep doen op speciaal vervoer maar hiervan ligt de kostprijs veel hoger. Gezien de sterke correlatie tussen handicap en armoede, zijn er heel wat personen met een handicap die ervoor zullen kiezen om thuis te blijven omdat de dure verplaatsing te veel doorweegt op hun budget.

In de lijn van het VN-verdrag geven we sowieso de voorkeur aan regulier vervoer boven speciaal vervoer voor personen met een handicap. Bovendien is er bij het speciaal vervoer (privéfirmas) geen verplichting om op een vraag tot vervoer in te gaan. Als de dienst om één of andere reden niet kan ingaan op de vraag van de persoon met een handicap, blijft die persoon in de kou staan (geen recht op basismobiliteit).

De fysieke toegankelijkheid van De Lijn wordt in grote mate bepaald door de toegankelijkheid van de bushaltes, die onder de verantwoordelijkheid van de wegbeheerder vallen. Bij het heraanleggen van straten en pleinen bestaat geen verplichting om de aanwezige haltes toegankelijk te maken. Daarnaast moet in overleg met de wegbeheerders een stappenplan uitgewerkt worden voor het gradueel toegankelijk maken van alle haltes.

Ondersteuning inzake wonen en participeren aan de maatschappij

Het Comité beveelt de Verdragspartij aan om werk te maken van een de-institutionaliseringbeleid, waarbij de investeringen in collectieve infrastructuren worden teruggeschroefd en meer aandacht wordt besteed aan persoonlijke keuzes. Het Comité verzoekt de Verdragspartij met aandrang om een handicapplan te implementeren op alle niveaus van de Staat, dat de toegang

moet garanderen tot de diensten die personen met een handicap in staat stellen om zelfstandig te leven, zodat zij volwaardig kunnen deelnemen aan de maatschappij. Het plan moet ervoor zorgen dat de bestaande wachtlijsten verdwijnen, dat personen met een handicap toegang hebben tot toereikende financiële middelen en dat de maatschappij toegankelijk is voor personen met een handicap. Het Comité beveelt aan om internationale samenwerkingsprogramma's uit te werken die rekening houden met het recht van personen met een handicap om deel uit te maken van de gemeenschap en om de vertegenwoordigers van de gebruikers en hun families te betrekken bij die uitwerking van die programma's (III.B.31, p. 6).

Wat betreft de ondersteuning van mensen met een handicap inzake het zelfstandig wonen en participeren in de maatschappij stelt het Comité dat er werk gemaakt moet worden van een de-institutionaliseringbeleid, gedragen door alle beleidsniveaus, dat er op gericht is om mensen te laten wonen in en ten volle te laten participeren aan de maatschappij, met dezelfde keuzemogelijkheden als anderen. Investerings in collectieve (handicapspecifieke) structuren dienen verder afgebouwd te worden en vervangen te worden door een afdoende financiering en de verdere uitbouw van een ondersteuningsaanbod dat toelaat dat mensen hun ondersteuning op maat ontvangen, onafhankelijk van de plaats waar ze wonen. Deze beleidsacties, samen met een verbeterde toegankelijkheid van alle maatschappelijke dienstverlening, moeten toelaten om de wachtlijsten in de handicapsector te verminderen.

In deze context wenst het Centrum te herinneren aan zijn aanbevelingen rond het decreet persoonsvolgende financiering. Het Centrum blijft bedenkingen hebben bij het systeem van basisondersteuningsbudget. Dit systeem houdt immers geen rekening met de reële ondersteuningsnood van personen met een handicap, vooral omdat er geen garantie bestaat op toegang tot intensievere ondersteuning als hier nood aan is. Rond de toewijzing van handicapspecifieke ondersteuning in de zogenaamde trap 2 verwacht het Centrum, naast voldoende middelen, ook afdoende rechtsbescherming en inspraak van de betrokken personen zelf. Tenslotte vindt het Centrum het een goede zaak dat door de opmaak van een ondersteuningsplan gekeken wordt naar de mogelijkheden van ondersteuningsbronnen, dit proces mag er echter niet toe leiden dat mantelzorgers verplicht worden de zorg voor een familielid op moeten nemen. Ondersteuning van familieleden moet een vrijwillige keuze zijn.

Rond het hulpmiddelenbeleid, voor de ondersteuning van personen met een handicap en ter bevordering van persoonlijke mobiliteit, pleit het Centrum voor het ontwikkelen van een leeftijdsonafhankelijk ondersteuningsbeleid. In de regelgeving is nu voorzien dat mensen met een handicap maar tot het bereiken van de leeftijd van 65 jaar inschrijfbaar zijn bij het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap. Iemand die op latere leeftijd een handicap verwerft, moet beroep doen op een apart terugbetalingssysteem.

Toegang tot aangepaste huisvesting

Hierbij aansluitend stelt het Centrum vast dat er nog steeds onvoldoende aangepaste woonegelegenheden zijn, zowel in het aanbod van sociale huisvestingsmaatschappijen als op de private huisvestingsmarkt. Het is aangewezen om het aanbod aan aangepaste en aanpasbare woningen in kaart te brengen en een ambitieus beleid uit te werken met doelstellingen voor het toegankelijk of makkelijk aanpasbaar maken van nieuwbouwwoningen en bestaande woningen.

Er moet hierbij ook aandacht zijn voor de principes van integrale toegankelijkheid, waarbij inplanting van nieuwe projecten gepaard gaat met een aanbod aan toegankelijk vervoer. In het proces van de-institutionalisering is het immers de opdracht van alle maatschappelijke sectoren om bij te dragen tot de huisvesting van personen met een handicap.

Onderwijs

Het Comité vraagt de Verdragspartij om een coherente strategie in te voeren inzake inclusief onderwijs voor kinderen met een handicap in het gewone onderwijs, waarbij gezorgd dient te worden voor voldoende financiële, materiële en menselijke middelen. Het Comité beveelt aan om erop toe te zien dat kinderen met een handicap in het onderwijs de nodige ondersteuning krijgen en onder andere te zorgen voor: toegankelijke schoolomgevingen, redelijke aanpassingen, individueel aangepaste leerplannen, assistentie- en ondersteuningstechnologieën in de klassen, toegankelijk en aangepast educatief materiaal en educatieve programma's en voor alle onderwijzers, met inbegrip van onderwijzers met een handicap, een kwaliteitsvolle opleiding in het gebruik van braille en gebarentaal, en dat teneinde de opleiding te verbeteren van alle categorieën kinderen met een handicap (blinden, doof-blinden, doven en slechthorenden, zowel meisjes als jongens). Het Comité beveelt ook aan om van inclusief onderwijs een basisvak te maken in de lerarenopleiding en om er aandacht aan te besteden bij opleidingen op de werkplek (III.B.37, p.7).

Het Centrum geeft hieronder een overzicht van zijn verschillende aanbevelingen met betrekking tot de uitbouw van inclusief onderwijs.

1. Planmatige aanpak voor het uitbouwen van inclusief onderwijs en het afbouwen van buitengewoon onderwijs

De verschillende gemeenschappen moeten een groeipad uitwerken met streefcijfers voor het aantal leerlingen dat jaarlijks vanuit het buitengewoon onderwijs moet instromen in het gewoon onderwijs. Zoals uit het VN-Verdrag en de aanbevelingen van het VN-Comité blijkt, is het verder uitbouwen van het buitengewoon onderwijs niet te verzoenen met het VN-Verdrag. Met name het inrichten van een type 9 voor buitengewoon onderwijs en de mogelijkheid om scholen voor buitengewoon onderwijs op te richten die enkel onderwijsvorm 4 aanbieden, roept vragen op.

2. Kritische doorlichting van de doorverwijzingsprocedures naar het buitengewoon onderwijs.

Het Centrum beveelt aan dat omzichtig wordt omgesprongen met het diagnosticeren van kinderen en dat structurele maatregelen genomen worden om de bias op grond van kenmerken als geslacht, afkomst, sociale afkomst en geboortemaand tegen te gaan. Er moet afgestapt worden van het systeem waarbij kinderen doorverwezen worden naar het buitengewoon onderwijs. De diagnose moet betrekking hebben op de onderwijsbehoeften van de leerlingen in plaats van op deze of gene onderwijsvorm, en moet gebaseerd worden op de International Classification of Functioning van de Wereld Gezondheidsorganisatie.

3. Inschrijvingsrecht en recht op redelijke aanpassingen garanderen

Het Centrum beveelt aan dat de verschillende gemeenschappen op een duidelijke manier communiceren over het inschrijvingsrecht en het recht op redelijke aanpassingen voor leerlingen met een handicap. Daarbij moet ook het recht op redelijke aanpassingen aan het curriculum onderlijnd worden (ook voor leerlingen in het zogenaamd geïntegreerd onderwijs). Scholen moeten degelijk en passend ondersteund worden om op een actieve manier op zoek te gaan naar aanpassingen die wél redelijk zijn, alvorens te besluiten dat er geen aanpassingen mogelijk zijn.

4. Meer ondersteuning voor inclusief onderwijs

Leerlingen die inclusief onderwijs volgen hebben recht op meer ondersteuning. De ondersteuning die vandaag geboden wordt is ruimschoots onvoldoende. De middelen die

vrijkomen door de uitstroom uit het buitengewoon onderwijs kunnen worden aangewend voor de ondersteuning van scholen voor gewoon onderwijs bij het verstrekken van inclusief onderwijs aan leerlingen met een handicap.

5. Meer aandacht voor inclusief onderwijs en universal design for learning in de lerarenopleidingen

Het competentieprofiel voor de inclusieve leraar dat werd uitgewerkt door het European Agency for Development in Special Needs Education³ moet geïntegreerd worden in de lerarenopleidingen en in de basiscompetenties van leraren. Ook Universal design for learning moet geïntegreerd worden in de lerarenopleiding. Tenslotte moet ook de kennis van mogelijke redelijke aanpassingen voor leerlingen met een handicap vergroot worden.

6. Toegankelijke schoolinfrastructuur

De verschillende gemeenschappen moeten een groeiplan uitwerken met streefcijfers voor het toegankelijk maken van de schoolinfrastructuur. Daarnaast is het van belang dat er beter toegezien wordt op het respecteren van de bouwvoorschriften met betrekking tot toegankelijkheid, en dat er meer aandacht besteed wordt aan integrale toegankelijkheid.

Werk en werkgelegenheid

Het Comité beveelt de Verdragspartij aan om alle nodige reglementaire en aansprekende maatregelen te nemen om het recht van personen met een handicap op werk in zowel de privésector als de openbare sector te waarborgen, om door middel van beroepsopleiding en passende toegankelijkheidsmaatregelen te zorgen voor een doeltreffende bescherming tegen discriminatie en om te zorgen voor de nodige redelijke aanpassingen (III.B.39, p. 7).

In de beleidsnota wordt verwezen naar onderzoek naar de ondervertegenwoordiging van personen met een handicap op de arbeidsmarkt. Deze cijfers wijzen uit dat werkzoekenden met een handicap duidelijk minder kansen hebben om een job te vinden. Het Centrum raadt de gewestelijke overheden aan om de toegangsmogelijkheden tot begeleiding naar werk voor personen met een handicap uit te breiden en te versterken. Deze begeleiding en ondersteuning moet vertrekken vanuit het principe van inclusie en emancipatie, gericht op de mogelijkheden en waarde van personen met een handicap op de arbeidsmarkt.

---

³ Meer informatie over het competentieprofiel van de inclusieve leraar is terug te vinden op: <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion/profile>.